

Postanowienie z dnia 7 czerwca 2006 r., III CZP 29/06

W razie skierowania egzekucji do nieruchomości stanowiącej według wpisu w księdze wieczystej majątek odrębny (osobisty) małżonka dłużnika, sąd nie może – działając na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. – uchylić dokonanego zajęcia ze względu na to, że zgodnie z treścią tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko małżonkowi dłużnika, jego odpowiedzialność jest ograniczona do majątku wspólnego.

Sędzia SN Iwona Koper (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Hubert Wrzeszcz

Sąd Najwyższy w sprawie egzekucyjnej z wniosku Grażyny W. przeciwko dłużnikom Stanisławowi Z. i Wandzie Z. po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 7 czerwca 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Tarnowie postanowieniem z dnia 24 lutego 2006 r.:

"Czy w przypadku skierowania egzekucji do przedmiotu wchodzącego w skład majątku odrębnego (osobistego) małżonka dłużnika, przeciwko któremu została nadana klauzula wykonalności w trybie art. 787 k.p.c. – dopuszczalność egzekucji ustalana jest w następstwie wniosku małżonka dłużnika o umorzenie postępowania egzekucyjnego (art. 825 pkt 3 w związku z art. 837 k.p.c.) lub skargi tegoż na czynność komornika, albo działania podjętego przez sąd z urzędu w trybie art. 759 § 2 k.p.c., czy też wyłączną drogą rozstrzygnięcia tej kwestii jest powództwo małżonka dłużnika o zwolnienie od egzekucji (art. 841 k.p.c.)?"

odmówił podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało przy rozpoznawaniu przez Sąd Okręgowy zażalenia wierzyciela na

postanowienie Sądu pierwszej instancji, którym Sąd ten odrzucił spóźnioną skargę dłużnika na czynność komornika oraz na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. uchylił czynność komornika „polegającą na wszczęciu egzekucji” z nieruchomości, stanowiącej według księgi wieczystej odrębny majątek małżonka dłużnika, ze względu na to, że wierzyciel „nie dysponował tytułem wykonawczym będącym podstawą egzekucji z majątku osobistego” małżonka dłużnika. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności powstaje kwestia dopuszczalności zażalenia na postanowienie wydane przez sąd egzekucyjny na podstawie art. 759 § 1 k.p.c., której rozstrzygnięcie rzutuje na ocenę dopuszczalności orzekania przez sąd drugiej instancji oraz przedstawienia zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 k.p.c.

Granice dopuszczalności zażalenia w postępowaniu egzekucyjnym wyznacza art. 767⁴ oraz 394 k.p.c., stosowany przez art. 13 § 2 k.p.c. Artykuł 759 § 2 k.p.c. nie przewiduje zażalenia, jego dopuszczalność zależy więc od oceny, czy postanowienie kończy postępowanie egzekucyjne lub jest tożsame z postanowieniem, na które na podstawie innych przepisów części trzeciej kodeksu postępowania cywilnego przysługuje zażalenie. Przyczyną podjęcia postanowienia w sprawie niniejszej była skarga dłużnika kwestionująca „wszczętie egzekucji” do nieruchomości, a zatem uchylenie czynności polegającej na „wszczęciu egzekucji” odnosiło się w istocie do tej czynności, dokonanej przed złożeniem skargi, czyli do zajęcia nieruchomości, które następuje przez wezwanie dłużnika do zapłaty i przesłanie wniosku do księgi wieczystej (art. 923 i 924 k.p.c.).

W uchwale z dnia 4 października 1990 r., III CZP 51/90 (OSP 1991, nr 5, poz. 111), wyrażającej kontynuację poglądu przedstawionego w postanowieniu z dnia 15 kwietnia 1986, III CRN 40/86 (OSNC 1987, nr 7, poz. 102), Sąd Najwyższy uznał, że wydane na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. postanowienie uchylające zajęcie wynagrodzenia za pracę zmierza do zakończenia postępowania egzekucyjnego i przysługuje na nie zażalenie. Uchwała jest – chociaż z innym uzasadnieniem – zgodna jest z zasługującym na aprobatę poglądem wyrażonym w literaturze, że jeżeli sąd na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. uchyli zajęcie w stosunku do oznaczonego przedmiotu lub prawa, to następuje umorzenie egzekucji w stosunku do tego przedmiotu; postanowienie takie jest więc zaskarżalne na podstawie art. 828 k.p.c. Odniesienie tego poglądu do sprawy, w której powstało przedstawione

zagadnienie prawne, prowadzi do uznania złożonego przez wierzyciela zażalenia za dopuszczalne.

Artykuł 390 k.p.c. wiąże instytucję zagadnień prawnych ze sprawą, w której zagadnienie budzące poważne wątpliwości powstało, przy czym jego rozstrzygnięcie jest konieczne dla rozstrzygnięcia sprawy (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 1977 r., III CZP 63/76, OSNCP 1977, nr 8, poz. 124 lub postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 1996 r., III CZP 91/96, OSNC 1997, nr 1, poz. 9).

Rozstrzygnięcie przedstawionego Sądowi Najwyższemu zagadnienia nie jest niezbędne do rozpoznania sprawy przez Sąd Okręgowy, do którego należy dokonanie oceny prawidłowości postanowienia wydanego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c., a nie ustalenie, jakimi środkami prawnymi w analizowanej sytuacji dysponuje małżonek dłużnika. Sposób rozstrzygnięcia zagadnienia, czy małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności, może w razie skierowania egzekucji do jego majątku odrębnego wytoczyć powództwo o zwolnienie od egzekucji, czy też powinien wnieść o jej umorzenie na podstawie art. 825 pkt 3 k.p.c. może wprawdzie rzutować na ocenę dopuszczalności podjęcia interwencji z urzędu (art. 759 § 2 k.p.c.), jednak stanowi odmienny problem, którego potrzeba wyjaśnienia w sprawie nie występuje.

Wątpliwości dotyczą natomiast kwestii, czy w razie skierowania egzekucji prowadzonej przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie wystawionego przeciwko niemu tytułu wykonawczego, zawierającego ograniczenie odpowiedzialności do majątku wspólnego do nieruchomości stanowiącej według księgi wieczystej odrębny majątek małżonka dłużnika, sąd – działając na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. – może uchylić dokonane zajęcie, czy też dotknięty egzekucją małżonek powinien wytoczyć powództwo o zwolnienie od egzekucji.

Nadzór nad komornikiem sprawowany na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. był już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 10 maja 1968 r., I CR 160/68 (OSNCP 1969, nr 2, poz. 34) uznał on, że art. 759 § 1 k.p.c. nakłada na sąd egzekucyjny obowiązek wkraczania wtedy, gdy stwierdzi, że wymaga tego zapewnienie należytego wykonywania egzekucji. Informacją o tym powinna być skarga na czynności komornika, jeżeli z jej uzasadnienia wynika, że dokonane przez komornika czynności naruszają prawo i gdy ze względu na wyznaczony przez komornika termin licytacyjny widoczne jest, iż brak odpowiedniego zarządzenia

sądu pozbawi skarżącego ochrony, której dochodzi w drodze skargi (art. 667 i 821 § 1 k.p.c.). Z kolei w postanowieniu z dnia 12 marca 1975 r., III CRN 456/74 (OSP i KA 1976, nr 1, poz. 8) Sąd Najwyższy stwierdził, że nadzór sądu nad postępowaniem egzekucyjnym dotyczyć może nie tylko strony formalnej, ale i merytorycznej, przy czym powinien zmierzać do należytego zagwarantowania i ochrony praw nie tylko wierzyciela, ale wszystkich uczestników tego postępowania. W uzasadnieniu nie zostało rozwinięte zagadnienie, na czym polega różnica między merytorycznym i formalnym nadzorem nad postępowaniem egzekucyjnym.

Zgodzić się trzeba z Sądem Okręgowym, że na ocenę dopuszczalności uchylenia czynności komornika na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. może rzutować stanowisko dotyczące środka prawnego przysługującego małżonkowi dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności, w razie skierowania egzekucji do jego majątku odrębnego. Uznanie, że jedynym właściwym środkiem prawnym jest w takiej sytuacji wytoczenie powództwa o zwolnienie od egzekucji przemawiałoby przeciwko dopuszczeniu ingerencji sądu z urzędu podstawie art. 759 § 2 k.p.c., natomiast za jej dopuszczeniem przyjęcie, że w takiej sytuacji małżonek dłużnika powinien wystąpić z wnioskiem o umorzenie egzekucji, co implikuje także możliwość złożenia skargi na czynność komornika. Ogólnie rzecz ujmując, nadzór sądu sprawowany nad komornikiem podstawie art. 759 § 2 k.p.c. jest zbliżony charakterem do nadzoru inicjowanego złożeniem skargi przewidzianej w art. 767 k.p.c. Obie postacie nadzoru ujmują się zgodnie w literaturze jako formy tzw. nadzoru judykacyjnego sądu nad komornikiem i w wielu sytuacjach występują one zamiennie. Wyrazem ich komplementarności jest art. 767³ k.p.c., wprowadzony ustawą z dnia 2 lipca 2004 o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804), według którego, jeżeli skargę na czynności komornika wniesiono po terminie lub nie uzupełniono jej braków, sąd skargę odrzuca, chyba że uzna, iż zachodzi podstawa do podjęcia czynności na podstawie art. 759 § 2 k.p.c.

Większość orzeczeń podejmuje omawiany problem od strony dopuszczalności powództwa o zwolnienie od egzekucji, przy czym jeżeli Sąd Najwyższy aprobował tę możliwość, to nie zajmował stanowiska jak postąpić, gdyby małżonek dłużnika nie wystąpił z powództwem o zwolnienie od egzekucji, lecz z wnioskiem o umorzenie egzekucji, a następnie skargą na czynności komornika, bądź od razu ze skargą na czynności komornika (por. postanowienia z dnia 16 stycznia 1968 r., II

PZ 1/68, OSPiKA 1968, nr 11, poz. 241, z dnia 11 czerwca 1969 r., II CZ 61/69, OSNC 1970, nr 4, poz. 65, i z dnia 2 grudnia 1970 r., II CZ 122/70 OSNCP 1971, nr 6, poz. 112, oraz wyrok z dnia 24 marca 1972 r., I CR 35/72, OSNCP 1972, nr 10, poz. 179). Odmienne stanowisko, wykluczające możliwość domagania się przez małżonka zwolnienia od egzekucji przedmiotów należących do majątku odrębnego, zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 13 czerwca 2001 r., II CKN 498/00 (nie. publ.). Pogląd taki wynika także z uchwały z dnia 17 października 1995 r., III CZP 143/95 (OSNC 1996, nr 2, poz. 24) oraz z uzasadnienia wyroku z dnia 15 listopada 1996 r., II CKN 7/96 (OSNC 1997, nr 4, poz. 39). Ogólniejsze znaczenie ma pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 7 lutego 1968 r., III CZP 89/67 (OSNC 1969, nr 1, poz. 2), w którym wskazano, że nielogiczne byłoby żądanie od sądu zwolnienia przedmiotu od egzekucji, jeżeli egzekucja ta, jako niedopuszczalna, podlega umorzeniu. Oznacza to, że jeżeli skierowanie egzekucji do jakiegoś przedmiotu stanowi uchybienie procesowe, to pierwszeństwo mają zawsze środki ochrony procesowej, choćby nawet przedmiot rzeczywiście nie stanowił własności dłużnika. Sąd Najwyższy podkreślił, że wyrok uwzględniający powództwo ekscydencyjne zawierałby wówczas sprzeczność, gdyż zwalniałby przedmiot od czynności egzekucyjnej, która nie powinna mieć miejsca i jako niedopuszczalna uzasadnia umorzenie postępowania egzekucyjnego.

Rozbieżność poglądów co do wyboru między wnioskiem o umorzenie egzekucji (825 pkt 3) i skargą na czynności komornika (839 k.p.c.) a powództwem o zwolnienie od egzekucji występuje także w piśmiennictwie. Autorzy opowiadający się przeciwko dopuszczalności powództwa o zwolnienie od egzekucji podnoszą, że małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności, nie jest osobą trzecią w rozumieniu art. 841 k.p.c., natomiast rzecznicy przeciwnego stanowiska uzasadniają je tym, że ocena, czy przedmiot należy do majątku wspólnego, jest zagadnieniem materialnoprawnym rozstrzyganym w drodze powództwa ekscydencyjnego. (...)

Punktem wyjścia do rozważań na temat zakresu uprawnień sądu działającego na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. musi być stwierdzenie, że przepis ten służy usuwaniu uchybień komornika, przez które należy rozumieć prowadzenie postępowania egzekucyjnego w sposób wadliwy. Podkreślić przy tym trzeba różnicę, jaką prawo egzekucyjne ustanawia pomiędzy dopuszczalnością samego skierowania egzekucji do określonego przedmiotu a dopuszczalnością

przeprowadzenia z tego przedmiotu egzekucji. Uznaje się, że w przypadku egzekucji świadczeń pieniężnych pierwszą czynnością wskazującą, iż egzekucja została skierowana do określonego mienia, jest zajęcie. Jeżeli zostało ono dokonane mimo braku wstępnych warunków regulowanych prawem procesowym, problem, czy egzekucja jest dopuszczalna ze względu na art. 837 k.p.c., nie występuje. Przedstawiciele obu poglądów zgodni są co do tego, że w takiej sytuacji małżonek dłużnika powinien bronić się występując ze skargą na czynność komornika, nawet jeżeli uważa, że zajęty przedmiot stanowi jego majątek odrębny. Jeżeli więc zajęcie było niedopuszczalne, to wyrok uwzględniający powództwo przewidziane art. 841 k.p.c. zawierałby wewnętrzną sprzeczność, ponieważ zwalniałby od egzekucji, która nie powinna mieć miejsca i jako niedopuszczalna uzasadnia umorzenie postępowania egzekucyjnego.

Prowadzenie egzekucji dopuszczalne jest z całego majątku dłużnika, chyba że tytuł stanowi inaczej (art. 803 k.p.c.). O dopuszczalności skierowania egzekucji do ruchomości rozstrzyga art. 845 § 2 k.p.c., jeżeli więc komornik, działając zgodnie z wnioskiem wierzyciela, skieruje egzekucję do ruchomości sprzecznie z tym przepisem, to ingerencję sądu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. należy uznać za dopuszczalną; będzie ona polegać na uchyleniu zajęcia. W przypadku natomiast, gdy egzekucja była prowadzona na podstawie tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika z zastrzeżeniem ograniczenia odpowiedzialności z majątku wspólnego i wadliwie zajęte ruchomości należały do majątku odrębnego (osobistego), małżonek dłużnika może złożyć skargę na czynność komornika. Skarga musi być uznana za uzasadnioną z powodu wadliwości zajęcia, do jakiej doszło przez naruszenie art. 845 § 2 k.p.c. Mogący się pojawić w takiej sytuacji problem, czy rzeczywiście zajęta ruchomość należy do majątku odrębnego, nie ma znaczenia dla powodzenia akcji zainicjowanej wniesieniem skargi.

W odniesieniu do nieruchomości nie ma przepisu rozstrzygającego dopuszczalność skierowania egzekucji do nieruchomości, odpowiadającego art. 845 § 2 k.p.c. Kodeks postępowania cywilnego nie określa też, na czym polega zajęcie w egzekucji z nieruchomości i z jaką chwilą następuje. Przyjąć należy, że jest to czynność złożona, polegająca na wezwaniu dłużnika do zapłaty oraz przesłaniu wniosku o wpis do księgi wieczystej. Można wywodzić, że o ile w przypadku egzekucji z ruchomości procesową przesłanką dopuszczalności zajęcia jest władanie rzeczą, o tyle w odniesieniu do nieruchomości tę samą funkcję pełni

księga wieczysta. Treść księgi jest jawna, a zatem dostępna dla komornika. Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz. U z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm. – dalej "u.k.w.h."), domniemywa się, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem rzeczy. Daje to podstawę do sformułowania ogólniejszej tezy, że dopuszczalność skierowania egzekucji do określonego przedmiotu została uzależniona od formalnych atrybutów własności.

W tym ujęciu konsekwentnie należy przyjąć, że jeżeli według księgi wieczystej właścicielem nieruchomości jest inna osoba niż dłużnik, komornik powinien odmówić dokonania zajęcia, a jeżeli zajęcie takie zostanie dokonane, to jest ono wadliwe, co uzasadnia złożenie skargi na czynność komornika, a także ingerencję sądu na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. Jeżeli zaś wierzyciel twierdzi, że wbrew wpisom w księdze wieczystej nieruchomość stanowi własność dłużnika, powinien przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego wytoczyć powództwo na podstawie art. 10 u.k.w.h. Stanowisko to nie wyklucza pojawienia się po stronie małżonka dłużnika potrzeby ochrony w drodze powództwa o zwolnienie od egzekucji. Może do tego dojść, gdy małżonek będzie twierdził, że treść księgi wieczystej wskazująca na przynależność zajętej nieruchomości do majątku wspólnego, jest niezgodna ze stanem prawnym. W toku procesu zainicjowanego powództwem przewidzianym w art. 841 k.p.c. małżonek dłużnika może obalać domniemanie wynikające z art. 3 u.k.w.h., powszechnie bowiem przyjęty jest pogląd, że powództwo określone w art. 10 u.k.w.h. nie stanowi jedynej drogi do wykazania, iż treść księgi wieczystej odbiega od stanu prawnego.

Można jednak – nie negując sposobu, w jaki treść księgi wieczystej rzutuje na dalszy tok egzekucji – rozważać odmienny pogląd, oparty na założeniu, że w fazie zajęcia komornik w ogóle nie bada księgi wieczystej, a tym bardziej rzeczywistych stosunków własnościowych dotyczących nieruchomości objętej wnioskiem. W rezultacie, jeżeli nieruchomość nie stanowi własności dłużnika, choćby nawet wynikało to z księgi wieczystej, dokonaniem zajęcia nie można postawić zarzutu wadliwości. W takiej sytuacji sąd wieczystoksięgowy odmówi wpisu ostrzeżenia, co zobowiąże komornika do umorzenia egzekucji, jeżeli zaś wpis nastąpi, to osoba nim dotknięta może bronić się w apelacji od wpisu. W tym ujęciu problem dalszych środków obrony pojawi się dopiero wówczas, gdy wpis zostanie prawomocnie dokonany.

Drugie stanowisko, za którym opowiada się Sąd Najwyższy w obecnym składzie, znajduje silniejsze poparcie w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Przemawia za nim przede wszystkim to, że żaden przepis nie zobowiązuje komornika na etapie zajęcia do badania księgi wieczystej. Kodeks nie wskazuje komornikowi także podstawy prawnej do wezwania wierzyciela o przedłożenie odpisu z księgi, natomiast z art. 943 k.p.c. wynika, że od przedłożenia przez wierzyciela odpisu z księgi lub innych dokumentów mogących stanowić formalny dowód własności uzależnione jest dalsze stadium egzekucji, tj. opis i oszacowanie. We wniosku o wszczęcie egzekucji wierzyciel powinien jedynie wskazać sposób egzekucji, a przy egzekucji z nieruchomości dokładnie oznaczyć nieruchomość wraz z podaniem numeru księgi wieczystej. Koncepcja, że komornik, zajmując nieruchomość, nie bada, czy dłużnik jest zgodnie z księgą wieczystą właścicielem nieruchomości objętej wnioskiem, jest logiczna, jeśli zważy się, że badania, czy osoba, przeciwko której prowadzone jest postępowanie egzekucyjne, wpisana jest w księdze wieczystej jako właściciel, dokonuje sąd wieczystoksięgowy, a odmowa wpisu (art. 34 u.k.w.h.) obliguje komornika do umorzenia egzekucji. Można stwierdzić, że stanowisko to usprawnia egzekucję, nie naruszając praw właściciela nieruchomości. Pozwala także uniknąć komplikacji, do jakich mogłoby dojść na tle rozstrzygnięć sądu egzekucyjnego, czuwającego nad dopuszczalnością zajęcia, i rozstrzygnięć sądu wieczystoksięgowego, dokonującego wpisu wzmianki o wszczęciu egzekucji.

W tym stanie rzeczy, w razie skierowania egzekucji (zajęcia) do nieruchomości stanowiącej według wpisu w księdze wieczystej majątek odrębny małżonka dłużnika, sąd nie może – działając na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. – uchylić dokonanego zajęcia ze względu na to, że zgodnie z treścią tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko małżonkowi dłużnika, jego odpowiedzialność jest ograniczona do majątku wspólnego.

Wobec powyższego orzeczono, jak w sentencji.